

۲۵.۶۳۸۶

چگونه همه چیز سیاسی می شود

خوانش انتقادی فهم سیاسی

براهنی، شاملو، گلشیری و اسلام پور از مدرنیته

مؤلف:

بهنام کشاورز دهستانی

مقدمه -----

فصل اول: بنیادهای مفهومی و نظری پژوهش

- گفتار اول: مبانی نظری؛ فرامتنیت، متافیزیک ----- ۹
- ژرار ژنت ----- ۱۵
- رولان بارت ----- ۱۷
- گفتار دوم: کاربست نظری ----- ۲۲

فصل دوم: تأثیر سیاست بر رفتار گلشیری و متن او

- چگونگی رفتار با متن ----- ۲۵
- گفتار اول: زندگی نامه ----- ۲۷
- گفتار دوم: سبک ----- ۲۸
- گفتار سوم: بررسی روایات و تأویل متن ----- ۲۹
- گفتار چهارم: بستر اجتماعی، سراس و فکری ایران ----- ۴۸
- گفتار پنجم: فضای منطقه‌ای و بین‌المللی ----- ۴۹

فصل سوم: تأثیر سیاست بر رفتار براهنی و متن او

- گفتار اول: زندگی‌نامه ----- ۵۲
- گفتار دوم: سبک ----- ۵۳
- گفتار سوم: بررسی و تأویل متن رازهای سرزمین من ----- ۵۶
- روایت ----- ۵۶
- گفتار چهارم: بستر اجتماعی، سیاسی و فکری ایران ----- ۷۲
- گفتار پنجم: براهنی، فضای منطقه‌ای و بین‌المللی ----- ۷۳

فصل چهارم: تأثیر سیاست بر پرویز اسلام‌پور و متن او

- گفتار اول: زندگی‌نامه ----- ۷۶
- گفتار دوم: سبک ----- ۷۷
- گفتار سوم: بررسی تأویل شعرها و روایت‌ها ----- ۷۸

گفتار چهارم: اسلام پور، بستر اجتماعی سیاسی و فکری داخلی ----- ۹۵

گفتار پنجم: فضای منطقه‌ای و بین‌المللی ----- ۹۶

فصل پنجم: تأثیر سیاست بر شاملو و متن او

گفتار اول: زندگی‌نامه ----- ۱۰۰

گفتار دوم: سبک ----- ۱۰۱

گفتار سوم: تأویل متن شاملو ----- ۱۰۲

گفتار چهارم: بستر اجتماعی سیاسی و فکری ایران ----- ۱۱۶

گفتار پنجم: فضای منطقه‌ای و بین‌المللی ----- ۱۱۷

نتیجه‌گیری نهایی ----- ۱۱۸

منابع و مآخذ

www.ketab.ir

مقدمه

ادبیات بازتاب جامعه خود می‌باشد و تحولات جامعه را بازگو می‌کند. هرگونه حرکت، شورش و انقلاب، اولین بار در ادبیات بازتاب می‌یابد؛ به‌نحوی که سهم آن در انقلاب‌های بزرگ از جمله فرانسه، شوروی و چین بسیار بالا است. ادبیات سبکی از نگارش کردار سیاسیون است و از طریق آن، می‌توان به سیاست رسید و بالعکس. در ضمن گواه روان‌شناسی و جامعه‌شناسی، اجتماع است. با خوانش ادبیات می‌توان به ذهنیت جامعه و نویسند، رسید. انقلاب ایران نیز از پشتیبانی ادبی قوی برخوردار بود.

ادیبان و داستان‌نویسان زیادی از دهه ۱۳۲۰ تا انقلاب و حتی پس از آن، رهیافت ادبیات، سیاست را با شعر و داستان شکل داده و آثار زیادی به رشته تحریر درآورده‌اند. یکی از موضوعات مهم بازتاب یافته در این ادبیات، جدال سنت و تجدد یا: تاب مدرنیته و مدرنیاسیون بوده است. شاعران و نویسندگان زیادی این نگاه را داشته و استعاره فضای سیاسی و اجتماعی توسط آنها، نقش زیادی در پیروزی انقلاب اسلامی و تحولات پس از آن داشته است.

می‌خواهیم دریابیم که رضا براهنی، احمدشاملو، هوشنگ گلشیری و پرویز اسلام‌پور چه فهمی از شاخص‌های سیاسی مانند اومانیسم، سکولاریسم، دموکراسی، عقلانیت، تساهل و مدارا، انقلاب و مدرنیاسیون در قرائت خود از مدرنیته داشتند؟ علت انتخاب این چهار نفر، تأثیرگذاری بر ادبیات ایران، رویکردهای اندیشه‌ای نسبت به بقیه و داشتن سبک شخصی و بازتاب زیاد آنها در جامعه معاصر خود می‌باشد. از خوانش این ادیبان، دلایل انقلاب ایران مبتنی بر یک فهم متفاوت از مدرنیته استنباط

می‌شود. این موضوع را از طریق خوانش ادبیات و نگاه فرامنتی می‌توانیم دریابیم.

بدینسان به سؤالاتی پاسخ خواهیم داد از جمله، چگونه می‌توان از خوانش ادبیات و هنر، به رویکردهای سیاسی پی برد و تأثیر آن را فهمید؟ چگونه سبک نوشتن و یا ژانر نوشتن از طریق جامعه و سیاست در آثار براهنی، شاملو، گلشیری و اسلام‌پور وارد می‌شود؟ چگونه می‌توان با نگاه متافیزیک ادبی فرامنتیت و نشانه‌شناسی، خوانش سیاسی در آثار آنها را دریابیم؟ شباهت‌ها و تفاوت‌های فهم متفکران فوق از مدرنیته و سیاست چیست؟ چه نقدهایی می‌توان بر فهم آنان از مدرنیته وارد نمود؟ بستر اجتماعی و سیاسی رفک (داخلی: تضاد طبقاتی، دیکتاتوری محمدرضا شاه، اندیشه‌های چپ، اسلام‌گرایانه، ملی و ...) و بین‌المللی (از جمله فضای جنگ سرد، جهان سوم، دایر و اندیشه‌های پسااستعماری)، چه تأثیری بر فهم براهنی، شاملو، گلشیری و اسلام‌پور از مدرنیته داشته است؟

فهم براهنی، شاملو، گلشیری و اسلام‌پور از مدرنیته و سیاست و ابعاد آن متفاوت از یکدیگر و متأثر از جامعه و سیاست تأثیرگذار بر آن بوده است؛ درحالی‌که براهنی و گلشیری، مدرنیته را منعی و ابزار استعمار دانسته و با مدرنیزاسیون یکی پنداشته و به انسان محوری و عقلانیت باوری و دموکراسی آن، نقد دارند. از این طریق جامعه را شورانده و به سمت انقلاب هدایت کردند، شاملو و اسلام‌پور با وجود تأثیرپذیری از جامعه در فهم مدرنیته اما به شاخص‌های مهم مدرنیته مانند برابری، انسان محوری و سکولاریزم و عقلانیت باور داشته و به ترویج آن در آثار خود می‌پردازند.

روش این پژوهش و سبک آن، مبتنی بر فرامتنیت ژرار ژنت، متافیزیک حضور ژاک دریدا و روایت‌شناسی، مرگ مؤلف رولان بارت است. این روش از نقد متن و نگاه به متن به پیشامتنیت می‌رسد و اعتقاد دارد که هیچ متنی بدون پیش‌متن نیست و خود متن در درجه دوم قرار دارد. به روان‌کاوی و روان‌شناسی و نشانه‌های تاریخی متن می‌پردازد و دیالکتیک در متن را بررسی می‌کند. با کاربست این روش، می‌توان از سبک این شاعران و نویسندگان، به ماهیت شناختی جامعه و سیاست از مدرنیته و پسا-مدرنیته‌ها در ایران پی برد.

دریدا از واسازی (ساخت‌شکنی) به مثابه روش بهره برد. مبنای این روش، تقابل‌ها، درزها و متافیزیک حضور است؛ یعنی اینکه معنای مفاهیم در تقابل با آنچه معمولاً در متن غایب است، ساخته می‌شود؛ مثلاً معنای این عبارت که باید مرد، یک مرد زندگی کرد، با فهم ویژگی‌هایی که به زن نسبت داده می‌شود و با ویژگی‌هایی که به نازندگی (مرگ) داده می‌شود، باید فهمید.

قلمرو موضوعی ما سیاست است. به جامعه‌شناسی سیاسی، روان-شناسی سیاسی و فرهنگ و تأثیرات تاریخ سیاسی نیز می‌پردازیم. همه اینها مثل چراغی هستند که می‌خواهند راه را نشان دهند. در قلمرو مکانی به آذربایجان، تهران، شمال ایران و کمی هم مرکز را می‌بینیم. ما زمان فعالیت‌های نویسنده و رویدادها را در نظر می‌گیریم. و دهه سی و چهل تا دهه شصت شمسی را بررسی می‌کنیم. روش گردآوری داده‌ها نیز کتابخانه‌ای و بررسی متون اصلی چهار شاعر و نویسنده است.

این کتاب شامل پنج فصل است. فصل اول، مبانی نظری و فکری اندیشمندان از جمله ژاک دریدا، ژرار ژنت، رولان بارت بررسی می‌شود.

چهار فصل دیگر در مورد نویسندگان (گلشیری، براهنی، اسلام پور، شاملو)؛ که هر کدام دارای پنج گفتار است. گفتار اول، زندگی‌نامه؛ گفتار دوم، سبک؛ گفتار سوم، تأویل متن‌های نویسندگان؛ گفتار چهارم، فضای داخلی و تأثیر آن؛ گفتار پنجم، فضای بین‌المللی و تأثیر آن بر متن نویسندگان می‌باشد. در آخر نیز نتیجه‌گیری نهایی می‌آید.

این کتاب در اصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد اینجانب در دانشگاه شیراز بوده است. فضای ادبی و فرهنگی شیراز و دانشگاه شیراز در شکل‌دهی به این متن، تأثیر بسزایی داشته است.

مایلم از تمام کسانی که در این راه به من کمک کردند، تشکر کنم؛ به‌ویژه استاد فرهیخته‌ام دکتر ابراهیم عباسی به سبب راهنمایی‌های بسیار ارزشمند و تشویق‌های مداوم که علاقه به ادبیات سیاسی را در من برانگیخت. از آقای دکتر سید جواد صالحی و دکتر محمدعلی توانا که مشاوره و داوری این پایان‌نامه را بر عهده داشتند و با مطالعه دست‌نوشته‌های اینجانب، راهنمایی‌ها و توصیه‌های ارزنده‌ای داشتند، تشکر به عمل می‌آید. آنها مشوق دانشجویان در نگاه به ادبیات سیاسی ایران هستند. تحصیل در واحد بین‌الملل دانشگاه شیراز با حضور این استادان برجسته، موهبتی بود که بخشی از زندگی اینجانب را پوشش داد. همچنین باید از خواهران و برادرانم و پدر و مادر که پشتوانه مالی و معنوی برای اینجانب در این مسیر بودند، سپاسگزار باشم. از همه، بابت کاستی‌های این کتاب نیز پوزش می‌طلبم.